

PAGINA 3

Rock and roll in de Bijbel

PAGINA 5

Koken om te groeien

PAGINA 8

Maria was een pittige tante

VERDER: Zonder vrouw ben ik nergens ■ Jonge pioniers in actie ■ Vrouwen profeteren en zwijgen ■ Haags gezin van 23 kinderen ■ Mannen stuntelen wat af

VROUWEN

als krenten in de pap?

In mei is het Moederdag. In de katholieke traditie is mei ook Mariamaand. De maand juni komt van Juno, in Romeinse mythen de godin van de vrouwen. Dus waarom geen mei/juni-nummer over vrouwen en vrouwelijkheid?

De realiteit laat zien dat er nog veel winst te halen valt in de emancipatie van vrouwen. Het verhaal in Genesis van Eva, die de appel van 'de boom van goed en kwaad' plukt en Adam te eten geeft, heeft eeuwenlang het stempel van 'verleidster' op vrouwen geplakt. Daarnaast staat het verhaal van Maria als moeder van Jezus: een heilige vrouw. Tussen deze twee tegenpolen bevindt zich de realiteit: vrouwen zijn geen heiligen, maar evenmin simpelweg te bestempelen als verleidsters.

Door deze editie heen staan verhaaltjes over beroemde Haagse vrouwen (door Matthijs Termeer), die als pioniers in het verleden iets hebben betekend voor de vrouwenemancipatie én voor de samenleving als geheel. Ook actuele verhalen over vrouwelijke activisten zijn opgenomen. Zelfs brieven aan en over Maria.

Pastoor Dolf Langerhuizen wil andere koers in rooms-katholieke kerk

'Ramen en deuren moeten wijd open'

INTERVIEW Een nieuwe lente, een nieuw geluid. 'Ik droom van een kerk die niemand uitsluit op grond van geaardheid of sekse'. Aldus de Haagse pastoor Dolf Langerhuizen. Hij roept op tot 'vrijmoedig spreken', ook over heikle onderwerpen als vrouwelijke priesters en homoseksualiteit.

OP BEZOEK BIJ DOLF LANGERHUIZEN, pastoor van de Haagse parochie Maria Sterre der Zee, Den Haag-Noord. Het treft, want net de dag ervoor was hij aanwezig op een druk bezocht symposium van het Werkverband van Katholieke Homopastores, belegd voor allerlei geïnteresseerden. Ook bisschop De Korte was aanwezig, evenals pastoraal werker Jan Eijken uit Den Haag. Thema was 'De kracht van vrijmoedig spreken'. Met zo'n onderwerp is de actualiteit nooit ver weg. Niet alleen misbruikschandalen zorgen nog steeds voor nieuws. Ook het boek *Sodoma* (2019) van de Franse socioloog Frédéric Martel over 'homofiele homofoben' in het Vaticaan heeft een flinke steen in de vijver gegooid. Ten slotte verscheen onlangs een boek van de Amsterdamse priester Pierre Valkering, die op het feest van zijn priesterjubileum als homoseksuele man uit de kast kwam en een openhartig boek over zijn leven presenteerde.

Het ideale plaatje

'Vrijmoedig spreken.' Deze woorden zijn pastoor Langerhuizen uit het hart gegrepen. Of het nu om de positie van vrouwen of homoseksuelen

'Zwijgen en toedekken was pijnlijk en benauwend'

gaat, het wordt volgens hem hoog tijd dat de ramen en deuren in de catholica wijd open gaan. Hij zegt: 'De rooms-katholieke kerk heeft lange tijd een zwijgcultuur gekend. Lastige onderwerpen, daar liep je met een boog omheen. De traditie lag

vast, was de heersende opvatting. Daar hoefde je niet over te discussiëren. We beoordeelden gedrag van mensen vanuit het zogenaamde ideale plaatje. Maar gelukkig zit er nu beweging in. De traditie is geen versteend pakket opvattingen, realiseren we ons nu steeds beter. Het is geen hete aardappel die je met een angstig gezicht moet doorgeven. Traditie is een levend iets, traditie gaat altijd een wisselwerking aan met de cultuur. Daarom is het veel beter om uit te gaan van de praktijk, van alles wat we in het leven tegen komen. In de meeste parochies gebeurt dat trouwens allang. Ook in mijn pastorale werk van alledag.'

De katholieke traditie van 'zwijgen en toedekken' noemt Langerhuizen 'pijnlijk' en 'benauwend' voor alle betrokkenen. 'Vergeet ook niet dat de zwijgcultuur een vorm van macht vertegenwoordigde.' Hij zal blij zijn als een andere koers wordt ingeslagen, al is er nog een lange weg te gaan. Van belang is in ieder geval dat in de kerk vrijmoedig gesproken moet kunnen worden, 'zonder daarop te worden afgerekend'. Opmerkelijk is dat de bastions waartegen

Dolf Langerhuizen proost op kerken die niet discrimineren.

velen nu te hoop lopen, regelrechte erfenissen zijn van het lange pontificaat – van 1978 tot 2005 – van paus Johannes Paulus II, de Poolse paus. Wat het open stellen van het priesterambt voor vrouwen betreft, vaardigde hij zelfs een discussieverbod af. Die uitspraak resonanceert nog na, aldus Langerhuizen. Maar hier en daar proberen sommigen, onder wie ook bisschoppen, gelukkig de discussie te heropenen, te beginnen met het diakenambt dat voor vrouwen toegankelijk zou moeten zijn. 'Ik hoop op nieuw onderzoek, op nog meer draagvlak, en wie zal het zeggen, als eindpunt vrouwelijke priesters. De anglicanen en oud-katholieken hebben ze al. Maar ik denk niet dat ik dat nog meemaak.'

Ongemakkelijke waarheid

Wat het homostandpunt in de catholica betreft, heeft Martels goed gedocumenteerde boek wereldwijd voor verbijstering gezorgd. 'Het laat een zeer ongemakkelijke waarheid zien.' Vanaf de jaren zeventig hebben homo-kardinalen in het Vaticaan voor een rigide anti-homobeleid gezorgd. De nieuwe tijd, met meer openheid, werd niet blij verwelkomd, maar als bedreiging van hun eigen tot dan toe verborgen en comfortabele leven gezien. Kernpunt werd de nieuwe bepaling dat

homoseksualiteit 'intrinsiek ongeordend gedrag' is. Daar moeten katholieken het tot nog toe mee doen – althans officieel. Ook hier is het leven vaak sterker dan de leer. En ook op dit vlak hoopt Langerhuizen op nieuw beleid.

Hij zegt: 'Ik droom van een kerk die niemand uitsluit op grond van geaardheid of sekse. En al helemaal geen kerk met sektarische trekjes. Ten diepste gaat het om het evangelie, waartoe Christus alle mensen roept'.

Moeilijkheid is dat de rooms-katholieke kerk een wereldkerk is die bovendien in eeuwen denkt. Dan hebben protestanten het gemakkelijker. Ze zijn plaatselijk of landelijk georganiseerd en kunnen zich daardoor sneller aanpassen. Zo was Langerhuizen onlangs te gast bij het afscheid van Frederik van Harten, predikant van

'Ik wil geen kerk met sektarische trekjes'

de orthodoxe protestantse Prinses Julianakerk in Duindorp. Niet alleen mocht de pastoor in ambtsgewaad in het cortège van voorgangers meelopen – 'dat was twintig jaar geleden ondenkbaar' – hij ontwaarde ook vrouwelijke ambtsdragers. 'Ook dat was daar tot voor kort onmogelijk.'

Ander nuttig werk

Eén kanttekening bij Langerhuizens vooruitgangsgeloof. Niet alle vrouwen zitten er op te wachten dat het diaken- of priesterschap wordt opengesteld voor vrouwen. Een van hen is Angela van der Toorn, ook uit Scheveningen. Zij verwoordt het klassieke standpunt. Alleen mannen priester? Geen enkele moeite mee. 'Als Jezus anders had gewild, had hij wel vrouwelijke discipelen geroepen. Bovendien kunnen vrouwen op andere plaatsen in de kerk nuttig werk doen.' Het mooiste voorbeeld volgens haar: Maria – de naamgeefster van de Mariamaand. Ze verheugt zich er al op.

JAN GOOSSENSSEN

Nieuwe pioniers willen licht en spiritualiteit

Louise den Hoed van LichtDelen.

Rik Zwalua van LUX. BRON: FACEBOOK.

LUX en LichtDelen, twee nieuwe initiatieven waarmee de landelijke protestantse kerk in Den Haag experimenteert met 'nieuwe vormen van geloven en kerk-zijn'. De 'pioniers' laten wijkbewoners zoveel mogelijk zelf beslissen wat voor activiteiten dat oplevert.

LichtDelen is een pioniersplek in Loosduinen. Pionier Louise den Hoed is gestart met de 'kliederkerk' en een 'Bijbelkeuken'. Kliederkerk komt van het Engelse Messy Church en slaat op het ontdekken van bijbelverhalen door situaties uit het leven met die verhalen te vergelijken. In de Bijbelkeuken gaan deelnemers creatief aan de slag

met zinging en geloven: bij het eten delen ze hun ervaringen en verhalen over een bepaald onderwerp. 'We (her) ontdekken onze relatie met God en de ander. Dan blijkt geloven echt niet saai en oubollig, maar waardevol en eigentijds', zegt Den Hoed. De pioniersplek opereert vanuit de Abdijkerk, Willem III-straat 40.

Info: facebook.com/lichtdelen, 0634689227, info@lichtdelen.nl.

LUX heeft activiteiten in de hele stad, van kroeg tot kerk. Het initiatief komt van pionier Rik Zwalua en zijn vrienden uit de Bethlehemkerk. Zwalua: 'De activiteiten richten zich op jonge, kritische stadsbewoners en gaan over betekenisvol leven, geloof en dergelijke. We willen putten uit de christelijke traditie, maar ook uit filosofie, wetenschap en kunst.' Zo is er BijbelLiterair, waarbij een bijbelboek in context van tijd, cultuur en literair genre geplaatst wordt. Ook voor kunstuitingen is er aandacht, 'van Rembrandt tot Lady Gaga'. In de planning staat Lectio Divina, 'een eeuwenoude manier om te verstillen en de gedachten te ordenen' door langzaam en aandachtig teksten te (her)lezen. 'Mooi om bijbelverhalen toegankelijk te maken voor de mens van vandaag.' In mei zijn er drie bijeenkomsten over de vragen: Hoe vind ik rust in de hectiek van deze samenleving? Hoe vind ik ruimte om mezelf te zijn? Hoe vind ik richting? Bij LUX is iedereen welkom. 'Maar vooral '20-35-jarigen die open-minded genoeg zijn om christelijke spiritualiteit te verkennen'. Donderdag 2, 9 en 16 mei. 20-22 u. Info (o.a. locatie): luxdenhaag.nl, rik@luxdenhaag.nl.

Betje Wolff en Aagje Deken

Betje Wolff en Aagje Deken kunnen eigenlijk alleen maar in één adem genoemd worden. De dames werden bekend als schrijvend duo. In hun literaire werken analyseerden zij de tijdgeest nauwgezet en hierbij namen zij geen blad voor de mond. Wolff, in 1738 in Vlissingen geboren als Elizabeth Dekker, schreef al op jonge leeftijd kritisch over de calvinistische opvattingen van haar omgeving. Ze was aanhangster van de Verlichting, wat haar samenbracht met haar aanvankelijke criticaster Aagje Deken. Dat contact begon met een briefwisseling, waaruit bleek dat ze heel wat gemeen hadden. Deken, geboren in Nes aan de Amstel en wees sinds haar vierde, schreef ook al enige tijd. Samen namen ze de burgerlijke moraal van de achttiende eeuw meesterlijk op de korrel in *De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart uit 1782*. Later moesten de vrouwen Nederland wegens anti-koningsgezindheid ontvluchten, maar ze keerden terug en overleden in Den Haag.

Iftar in moskee Noeroel Islam

Moskee Noeroel Islam (Scheeperstraat 188) heet belangstellenden welkom voor een thema-avond over 'overeenkomsten en verschillen tussen christendom en islam'. Na een rondleiding en gesprek mogen gasten aanschuiven bij de iftarmaaltijd van de Ramadan. Gelovigen van de Bethelkerk, Nieuwe Badkapel en Antonius Abtkerk op Schevingen, sluiten zich bij het bezoek aan. Organisatie: imam Feroz Hansildaar en pastor Jan Eijken.

DO. 9 MEI, 20 U. (ETEN 21 U.).
OPGAVE VERPLICHT:
ANTONIUSABT@RKDENHAAG.NL,
070 354 17 42.

'Geen verschil tussen man en vrouw'

Apostel Paulus verspreidde Jezus' boodschap in het Middellandse Zeebekken. Bert Jan Lietaert Peerbolte, hoogleraar jodendom en vroeg christendom aan de Vrije Universiteit, is door hem gefascineerd. De boodschap van Paulus dat er 'in Christus' geen verschil meer is tussen Jood en Griek, vrije en slaaf, man en vrouw, vindt hij revolutionair. Lietaert Peerbolte geeft een lezing en gaat daarna met publiek in gesprek.

ZA. 25 MEI. 16-17:30 U. € 10. REMONSTRANTSE KERK,
LAAN VAN MEERDERVOORT 955.

Single zijn, en wat dan?

Single zijn heeft moeilijke en aantrekkelijke kanten. Roept alleen-zijn schaamte op? Hoe ga je om met het gemis van intimiteit? Kun je je geroepen voelen om alleen te leven? Rebecca Onderstal bespreekt deze vragen in haar boek *Mooi niet alleen* (2016) en haalt inspiratie uit bijbelverhalen. Ze vertelt erover. Onderstal is predikant in Houten. Org.: De Zinnen.

WOE. 22 MEI. 19:30 U. € 7.
CHRISTUS TRIUMFATORKERK,
JULIANA VAN STOLBERGLAAN 154.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Znd
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:
• levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra
• Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
• Waldeck Oude Haagweg 28
• Nootdorp Veenweg 14 of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227 070 345 16 76
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

Grote bazar

De Christus Triumfatorkerk (Bezuidenhout) houdt een grote bazar, met boeken, lp's en cd's, kleding, schoenen, sieraden, tassen, speelgoed en veel curiosa. Ook zijn er prijszinnen en lekkernijen. Bezoekers kunnen er zelfs een insectenhotel uit hergebruikt materiaal maken.

ZA. 11 MEI. 10-15 UUR.

advertentie

want met afscheid begint herinnering

Van Der Helm
uitvaartzorg

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Jokes passie is religie

‘Blijf zacht, dan lééf je’

INTERVIEW Joke Kievit kwam tijdens haar zoektocht naar een religieuze richting uit bij de Zwitserse gemeenschap in Grandchamp én bij buurt-en-kerkhuis Bethel, in Den Haag-West. ‘Ik wil op een vrije manier met geloof omgaan.’

JOKE KIEVIT IS GEPASSIONEERD religieus. Geboren uit een katholieke moeder en een protestantse vader verenigt zij die twee werelden in zichzelf: ‘Ik ben katholiek gedoopt en gevormd. Mijn protestantse vader maakte het niet veel uit als je maar goed leefde. Zijn motto was “geniet van het mysterie en het ritueel, maar

‘Ik vond drugs en rock and roll in de Bijbel’

lees ook de Bijbel!’ Joke heeft als vrijwilligster veel gedaan in de katholieke kerk op Scheveningen: zij organiseerde er jaarlijks kloosterweekends in de priorij Emmaus in Maarssen waar zij ook participant was. Het einde van de priorij in 2017 zette alles op z’n kop en bracht haar een periode van bezinning op de vraag ‘waar ben ik thuis, welke religieuze richting past bij mij?’

‘Ik ben in Den Haag op zoek gegaan en uitgekomen bij buurt- en kerkhuis Bethel, onderdeel van de PKN gemeente Den Haag-West. Daar ontmoette ik een van de predikanten, Axel Wicke. Met Axel heb ik inmiddels meerdere jaren aan bijbelstudie gedaan. Dat ging van klassieke exegese tot aan *drugs en rock and roll* in de Bijbel. Ik ben er op een fijne manier begeleid en heb er veel van geleerd. Via de priorij in Maarssen ben ik een keer in de oecumenische gemeenschap Grandchamp in Zwitserland

Joke Kievit uit het gevoel van bevrijding.

geweest. Direct bij dat eerste bezoek wist ik “dit is het”. Sindsdien is er veel gebeurd.’

Reilen en zeilen

Joke schetst regelmatig een vergelijking tussen het katholieke klooster in

Maarssen en de oecumenische gemeenschap in Grandchamp. De regels in het klooster in Maarssen ervoer ze uiteindelijk als strikt en benauwend: het was te stil, er was een onderscheid tussen gasten en zusters waarin zij een onuitgesproken waardeoordeel ervoer:

‘Als participant voelde ik me achteraf gezien behandeld als een vrijwillige hulp in de huishouding. De zusters pasten zich niet aan de gasten aan. In Grandchamp ben ik gelijkwaardig aan de zusters. In de vieringen is aandacht voor de gasten: zij

worden er uitgenodigd om het evangelie te lezen in de taal van de mensen die aanwezig zijn. Als ik er ben, meestal ruim vier weken, werk ik mee met de gemeenschap. Ik werk in de gastenopvang en het centrale communicatiepunt, want inmiddels ben ik goed op de hoogte van het reilen en zeilen daar. Het is een open gemeenschap, waar ik geestelijk kan opladen. Ik wil op een vrije manier met geloof omgaan, maar wel in een structuur en gebaseerd op de Bijbel. Voor mij is het proces van deze laatste vijf jaar een weg van bevrijding geworden.’

Over de verschillen tussen katholiek en protestant heeft Joke ook zo haar opvattingen. Die pakken voor de katholieke kerk minder positief uit: ‘Ik ben wel boos en teleurgesteld geweest over hoe er met mij als vrouw werd omgegaan in de katholieke kerk. Het voelde als tweederangs, omdat ik geen priester en geen man ben. Ik moest bijvoorbeeld een speciale zegen krijgen als ik de hostie uitdeelde, dat heeft me boos gemaakt. Maar van de zusters in Grandchamp heb ik geleerd om die boosheid en teleurstelling los te laten. Hun motto is “blijf zacht, dan lééf je!”. Zachtheid cultiveren is een vrouwelijke én christelijke kwaliteit die me heeft geholpen in mijn zoektocht. Ik voel mij in de eerste plaats christen, los van katholiek of protestant en wil me inzetten voor oecumene en eenheid.’

Modderaars

Het blijkt niet gemakkelijk om boosheid en teleurstelling los te laten. Maar Jokes bedoeling is om uit te komen bij wat de zusters in Grandchamp haar voorhouden: zorg ervoor dat je een zacht hart cultiveert. In die zachtheid zit ook iets van liefde, dankbaarheid en begrip voor het feit dat we allemaal maar modderaars zijn op deze aarde.

GREET KAPPERS

INFO: GRANDCHAMP.ORG.

Jongste dochter in groot Rooms gezin:

‘Zelfs de pater vond het genoeg’

INTERVIEW Marianne van Betten is als 23e kind geboren in een Haags gezin. Afgelopen jaar verscheen een boek over haar geschiedenis. Ze vertelt hoe ze de katholieke kerk in haar jeugd ervoer.

MARIANNE VAN BETTEN groeide op als jongste in een Haags gezin van 23 kinderen. Ze vertelde haar verhaal aan de journalist Henk Hanssen, wat resulteerde in het vorig jaar verschenen boek *Ik Nummer 23*.

Vader Van Betten – winkelier in koffie, thee en sigaretten – was een vroom katholiek man, die ruim voldeed aan de bijbelse opdracht ‘gaat heen en vermenigvuldigt u’. Zelfs zo dat de pater na de geboorte van nummer 21 en 22 – een tweeling die in de hongerwinter werd geboren – hem zei dat het zo wel goed was. ‘Gelukkig heeft hij dat naast zich neergelegd, anders was ik er niet geweest, ook al hadden ze niet meer op mij gerekend’, aldus Marianne. ‘Toen ik in 1948 geboren werd, was mijn moeder 44, mijn vader 71. Bij zijn eerste vrouw had hij acht kinderen gekregen, bij mijn moeder nog eens vijftien.’ Een jaar na Mariannes geboorte overleed hij.

‘Spaar me niet’

Hoe het is om in een groot gezin op te groeien zal voor ieder kind anders zijn. ‘Bij ons zou je 23 verschillende verhalen hebben gekregen’, stelt Marianne. Feit is wel dat haar broers en zussen hun verhaal liever voor zichzelf hielden; zij is de enige die ermee naar buiten is getreden. De aanzet tot het boek was het overlijden van haar

Marianne van Betten: ‘Moeder vroeg of ik de pil vergeten was.’

halfzus Leonie in 2007. Het was de wens van Leonie dat Marianne op haar begrafenis een toespraak zou houden. Deze laatste wens stond in de brief die Marianne na Leonies overlijden in handen gedrukt kreeg, samen met

‘Aandacht was een schaars goed’

haar dagboek. In de brief stond: ‘Spaar me niet. Wees meedogenloos zelfs. Ik zoek geen genade, ik heb vrede met mezelf, met al mijn tekortkomingen. Heb jij vrede met mij?’ Deze vraag had een lange voorgeschiedenis. Leonie had vroeger namelijk

veel invloed in het gezin, en niet alleen in positieve zin. Marianne: ‘Ze tyranniseerde ons; dat kan ik echt wel zeggen. Ze zette mijn moeder onder druk, die bijvoorbeeld bij haar om huishoudgeld moest vragen.’ Ook zelf moest ze veel van haar halfzus verdragen. Ze vertelt er openhartig over maar opvallend genoeg is ze ook mild. ‘Toen ik haar dagboek las, realiseerde ik me dat ze nog maar zeven jaar oud was toen haar moeder overleed. Het was zwaar voor haar om de zaak draaiende te houden. Het was armoede bij ons thuis en iedere keer kwam er weer een mond bij die gevoed moest worden.’ De katholieke kerk speelde een grote rol. ‘Leonie indoctrineerde ons met

het geloof; zij was min of meer met de kerk getrouwd.’ Inmiddels heeft Marianne afstand genomen van de kerk. ‘Ik wil niet dat alles voor me bepaald wordt; ik wil zelf keuzes maken.’

Moederschap

Het opgroeien in een groot gezin heeft Marianne er niet van weerhouden om zelf kinderen te krijgen. Maar één ding wist ze wel: ze wilde op jonge leeftijd moeder worden. ‘Zelf ben ik opgegroeid tussen oude mensen; tegen mijn halfzussen en -broers heb ik lang “u” gezegd. Ik denk niet dat mijn moeder zoveel kinderen wilde, maar ze kon geen weerstand bieden aan mijn vader, die 28 jaar ouder was. Hij ging altijd vroeg naar bed en bonkte dan met zijn wandelstok op de vloer om mijn moeder naar boven te krijgen, zo weet ik uit de verhalen. Toen ik zelf zwanger was had ik verwacht dat mijn moeder me om mijn hals zou vliegen, maar nee. Ze vroeg of ik de pil vergeten was, terwijl we daar nooit over gesproken hadden.’

Familie op bezoek

Marianne is inmiddels bijna vijftig jaar getrouwd met haar man Jos. Ze kregen samen twee dochters, met wie ze een warme band hebben. ‘Die warmte heb ik vroeger gemist’, zegt Marianne. Bij ons was het toch veel meer “ieder voor zich”. Aandacht was een schaars goed.’

De zes broers en zussen die nog in leven zijn, zijn niet allemaal even blij met het boek van Marianne. De generatie daarna opvallend genoeg weer wel. Neven en nichten vertellen haar dat ze het fijn vinden om meer over hun familie te weten te komen, ook al zijn de verhalen niet allemaal even mooi. Een van hen zei: ‘Eindelijk krijg ik mijn familie op bezoek; er is veel te lang over gezweven.’

IRNA VAN DER WEKKE

Cécile de Jong van Beek en Donk

Cécile de Jong van Beek en Donk is bekend geworden door haar boek *Hilda van Suylenburg*, waarin een jonge freule zich afzet tegen haar voorname Haagse milieu en zich sterk maakt voor vrouwenemancipatie. Het boek verscheen in 1897 en bleef bepaald niet onopgemerkt. Vrouwenkiesrecht, de achterhaalde wetgeving ten aanzien van vrouwen, het recht van gegoede vrouwen om te werken en zich te ontwikkelen: het waren thema's die steeds meer begonnen te leven onder het zich emanciperende vrouwelijk deel van de bevolking. Ze zouden schrijfster De Jong haar hele leven bezighouden en met *Hilda* een bestseller en feministische klassieker opleveren. Net als haar romanpersonage groeide ze op in een welgestelde familie, met een ongelukkig huwelijk dat als inspiratie diende. Na haar scheiding bekeerde ze zich tot het rooms-katholicisme. Ze schreef hierover het boek *Bij de waskaarsen*.

Christa Anbeek in remonstrantse kerk:

‘Wat helpt is dat geen enkel antwoord helpt’

REPORTAGE Hoogleraar remonstrantse theologie Christa Anbeek vertelde in een lezing hoe je kunt omgaan met verlies en kwetsbaarheid. Hoe kan ik plezier scheppen in het bestaan? Ruimte om je pijn kenbaar te maken is belangrijk.

IN EEN ZAAJTJE VAN DE REMONSTRANTSE KERK staan vijftien stoelen in een halve cirkel. Maar als Christa Anbeek (hoogleraar remonstrantse theologie aan de Vrije Universiteit) wordt geïntroduceerd, is het met passen en meten – ‘deur open laten!’ – gelukt ruim het dubbele aantal hoorders te herbergen. Ds. Antje van der Hoek gaat met Christa Anbeek in gesprek over haar boek *Voor Jozef en zijn broer – van overleven naar spelen en andere zaken van ultiem belang* (2018). Jozef is haar kleinzoon, die haar na een burn-out de wereld van spelen en lichtheid hielp herontdekken.

‘De dood heeft geen zin, het leven wel’

Na afloop zegt ze er wel even tegenop gezien te hebben naar Den Haag te komen. In februari meldde dagblad *Trouw* namelijk dat Haagse en Rotterdamse Remonstranten vrezden dat de theologie-opleiding de humanistische kant opgaat. Ze laat zich daar in het Haagse niet door belemmeren om een ‘theologie van beneden’ te bepleiten. Als ervaringsdeskundige weet ze van verlies (suïcide in de familie, pastoraat bij psychiatrische patiënten en de plotselinge dood van haar

partner) en de zoektocht naar de ‘zin’ van de dood. ‘Die is er niet! Er is alleen een diepe zin van leven’, ontdekt ze.

Van je sokkel

In haar proefschrift onderzocht ze of boeddhisme en christelijk geloof hier verheldering kunnen geven. De grote vraag is: ‘Hoe kan ik plezier scheppen in het bestaan?’ Ze zegt dan: ‘Wat helpt is dat geen enkel antwoord helpt.’ Haar verhaal doet mij denken aan de Amerikaanse auteur Christian Wiman, met zijn paradox over zijn ‘heldere afgrond’. Als vrijzinnig-humanistisch gelovige zoekt ze verheldering bij de klassieke christelijke thema’s: schepping, verlossing, verzoening. In haar boek *De berg van de ziel* (2013) brengt ze die in gesprek met de absurditeit van verlies, dat je van je sokkel blaast.

In het gesprek met de aanwezigen blijkt dat de *Trouw*-discussie nog springlevend is. Ze ontvangt lof van een religieus humanistische man en krijgt de vraag van een predikant waarom ze zo weinig bijbelse taal gebruikt. ‘De bijbelse thema’s zitten in mijn boek!’, is haar reactie. Ze vertelt dat ze zocht naar aansluitingsmogelijkheden bij mensen die de bijbelse taal niet meer spreken. Maar ze weten van kwetsbaarheid en mislukking en in de Bijbel gaat het precies daar over. En dan

FOTOGRAFIE: ROB VAN ESSEN

Christa Anbeek schrijft over de absurditeit van verlies, dat je van je sokkel blaast.

is het de vraag hoe je mensen kunt helpen daaruit op te staan. Die beweging ‘naar buiten’ mag voor Anbeek niet ten koste gaan van de traditie en de liturgie als spel. Maar dan moet die liturgie wel passen bij onze menselijke ervaringen. Het gaat erom dat er ruimte is om je pijn kenbaar te maken en te durven dromen. ‘Er zal een wereld zijn waarin geen onrecht is!’

Voor Jozef en zijn broer is uitgeroepen tot het beste

spirituele boek van 2019. Het stof is bij de remonstranten nog niet helemaal gedaald, zo merkte ik wel. Maar gelukkig bleef de deur open staan en zongen we ter afsluiting *Ubi Caritas*: ‘Waar liefde is, is God’. Zo is vierhonderd jaar liefde, vrijheid en verdraagzaamheid ook in het Haagse niet zonder vrucht gebleken.

ROB VAN ESSEN

Sara de Bronovo

Sara Katharina de Bronovo was de vrouw achter het gelijknamige ziekenhuis, dat begon als Opleidingshuis tot Ziekenverpleging en later bekend werd als Haagse Diaconesseninrichting. De Bronovo was verpleegster en docent verpleegkunde, afkomstig uit een marine-milieu in Hellevoetsluis. Na een verhuizing naar Den Haag in 1861 begon zij aan haar goede werken, geïnspireerd door Het Réveil, een negentiende-eeuwse opleving van het gereformeerde denken en handelen. Het Réveil leidde tot maatschappelijke betrokkenheid in de vorm van onder meer armen- en ziekenzorg en bestrijding van alcoholisme. De Bronovo zette zich in voor de Vereniging tot Zedelijke Verbetering van Gevangenen en richtte het Opleidingshuis tot Ziekenverpleging op. Het latere Bronovo zou een belangrijke rol spelen in de Haagse ziekenhuiswereld, met de oprichtster tot haar dood op zeventigjarige leeftijd ferm aan het roer.

advertenties

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELIENENSPOR.NL - WWW.ENGELIENENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

Reinoud Schoemaker,

LETSELSCHADE ADVOCaat

Uw letsel mijn zorg

070 - 40 43 34 6

ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Abonnement op KDH?

• Maandelijks portie inspiratie op de deurmat.

• 10 nummers voor € 22,50.

Opgave: info@kerkinderhaag.nl
of 06 48 94 10 47.

Christelijk Gereformeerd Den Haag:

‘Vrouwen in het ambt, van ons zou dat mogen’

INTERVIEW Het landelijk kerkverband van de Christelijke Gereformeerde Kerk (CGK) heeft nog geen toestemming gegeven om vrouwen toe te laten in het ambt. Veel plaatselijke gemeenten vinden dat het volgens de Bijbel wél mag. Ook de CGK van Den Haag.

ALS HET AAN DE HAAGSE Christelijke Gereformeerde Kerk lag, hadden er waarschijnlijk al lang vrouwen in het ambt mogen’, zegt Maarten Groen, predikant in de CGK in Moerwijk. In de CGK mogen vrouwen geen ambtsdrager zijn, omdat men in de Bijbel leest dat dat niet toegestaan is – en de Bijbel is voor dit kerkgenootschap doorslaggevend. Den Haag en meer gemeentes in Nederland vinden echter dat er wel degelijk bijbelteksten zijn waaruit blijkt dat vrouwen deze functies mogen bekleden. ‘Mannen hebben in de Bijbel vaker cruciale posities. De apostelen, de profeten en de evangelisten zijn meestal mannen. Maar er zijn ook voorbeelden van vrouwen, bijvoorbeeld in 1 Korintiërs 11 waar staat dat vrouwen profeteren. Verder zijn er een paar bijbelteksten waarin staat dat de vrouw moet zwijgen in de gemeente. Maar de vraag is wat dat in die tijd betekend heeft, gaat het wel over het ambt? Bovendien staat elders (Galaten 3:28): ‘Mannen en vrouwen zijn allen één in Christus.’ We willen de Bijbel niet tekort doen, maar het kan zijn dat wij, in onze tijd, een voortschrijdend inzicht hebben. De vraag of wij de Bijbel wel goed gelezen hebben is ook door de emancipatie van de vrouw in gang gezet.’

Het wringt

Vanaf de jaren zestig en zeventig is het in veel protestantse kerken toegestaan dat vrouwen ouderling, diaken of predikant worden. Ook in de CGK

gingen er toen stemmen op in die richting. Rond 2000 is de kwestie op hun synode aan de orde geweest, uiteindelijk vond een meerderheid dat de Bijbel geen vrouwen in het ambt toeliet.

De discussie is de laatste jaren echter gegroeid en inmiddels wordt er zelfs gesproken over een crisis. In een plaatselijke gemeente (Nieuwegein)

voor vrouwen. Als je een samengestelde gemeente hebt, dan wringt dat.’

Best moeilijk

Van Den Haag moet het dus kunnen, maar het kerkverband geeft de ruimte daartoe niet, aldus Groen. ‘Best moeilijk: je wilt loyaal zijn aan dat kerkverband maar je wilt allereerst luisteren naar wat de Bijbel zegt. Als het gaat

Komen in de nabije toekomst van deze Christelijk Gereformeerde Kerk in Moerwijk, vrouwen op de kansel te staan?

mogen – tegen het beleid van de landelijke kerk in – vrouwen ambtsdrager zijn. Groen legt uit dat de CGK

‘Hebben we de Bijbel wel goed gelezen?’

vaak samenwerkt met twee andere klassiek gereformeerde kerkgenootschappen, de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. ‘In die kerken is het ambt al een tijdje opgesteld

over een andere kwestie, bijvoorbeeld welke bijbelvertaling we moeten gebruiken, dan kun je je bij een besluit neerleggen, ook al ben je zelf een andere mening toegedaan. Maar het gaat hier om mensen, vrouwen. We vinden het wel lastig dat een deel van ons kerkverband het andere deel beperkingen oplegt.’

Dit najaar heeft de CGK weer een synode en komt het onderwerp op de synodetafel. Groen: ‘We wachten eerst maar es af wat er uit de synode komt.’

MARGOT C. BERENDS

Wereldrestaurant Taboulé helpt ontpoppen

‘Vrouwen hebben meer wilskracht’

INTERVIEW Vrouwen die nog wat te leren hebben qua Nederlands en omgangsvormen, krijgen bij wereldrestaurant Taboulé de kans om zich te ontplooien. Ze willen dat om ‘de volgende twee generaties een betere toekomst te kunnen geven’, aldus mede-initiatiefnemer Mariëlle de Groot.

Op culinaire wereldreis met Taboulé.

WAT EEN LEKKER DING WEER ZEG’, glundert Hans, die z’n vingers aflijkt bij het zien van de kleurrijke salade, voordat-ie er flink in hapt. Hij is in het Multicultureel Ontmoetingscentrum Schilderswijk, waar wereldrestaurant Taboulé vandaag kookt. Mariëlle de Groot is mede-initiatiefnemer van deze sociale coöperatie, gehuisvest op Weimarstraat 137. Zij zet projecten op waarbij je als groep samenwerkt om kennis en vaardigheden op te doen, zelfverzekerder te worden, en – idealiter – de weg naar betaald werk te vinden. ‘De meeste vrouwen van Taboulé wonen al jaren in Nederland, maar willen handiger worden in de taal en in sociale omgangsvormen, om aan betaald werk te komen. Veel huismoeders missen de nodige werkervaring, diploma’s en zijn zich niet bewust van hun talenten.’

Zalig

De vrouwen doen voor Taboulé zoveel mogelijk zelf, ze zorgen voor de hele bedrijfsvoering: personeel regelen, inkopen doen, koken, onder-

handelen met sponsors, enzovoorts. Maar professionele begeleiding krijgen ze wel, benadrukt De Groot: ‘Een fantastisch voorbeeld: in een offerte schreef een van onze mensen “Ik wens u alvast een zalige maaltijd”. Afgezien van het feit dat het woord “zalig” wat vreemd klinkt uit de mond van een moslima boven de grote rivieren, verwachten bedrijven dergelijke stijlfouten niet. Hier krijgen de vrouwen de kans om zichzelf continue te verbeteren.’

‘Ik zag een twinkeling in haar ogen’

De Groot ziet dat de vrouwen door het werk steeds meer in zichzelf gaan geloven. ‘Toen ik een van onze dames vroeg of zij met haar achtergrond als ontwerpster een plan wilde maken voor de inrichting van het nieuwe pand aan de Weimarstraat, zag ik een twinkeling in haar ogen. Ze kan goed koken, maar werd nu eindelijk

weer eens aangesproken op haar echte talent. Zij ontpopt zich nu tot een trotse vlinder en slaat haar vleugels uit.’ In negen van de tien gevallen bepalen ‘mentale beperkingen’ of iemand zich klaar voelt voor de volgende stap op de arbeidsmarkt. ‘Veel vrouwen denken: als ik

met een tijdelijke baan mijn uitkering verlies, en ik word weer werkloos, dan zak ik nog veel verder weg.’

Veel zaaien

Taboulé biedt vrouwen professionele en persoonlijke uitdagingen, maar ook de ruimte om de sores van thuis te verwerken. De Groot: ‘Als je voor jezelf wilt zorgen, dan zul je thuis de discussie over traditionele rolverhoudingen moeten aangaan. Dat gaat niet altijd zonder slag of stoot.’

‘Over het ego heenstappen, dat kunnen ze beter’

Dat is overigens niet de (enige) reden waarom er geen mannen in de keuken staan. ‘Voor dit type sociale coöperatie heb je kwaliteiten nodig die mannen minder aantrekkelijk vinden, en die ik bij hen eerlijk gezegd ook minder tegenkom. Je hebt veel geduld en wilskracht nodig: de vrouwen die anderhalf jaar geleden voor Taboulé zijn begonnen, moeten nog steeds in zichzelf investeren. Veel zaaien, voordat je samen kunt oogsten. Vrouwen kijken, eerder dan mannen, door de ogen van hun kinderen, om te zien hoe ze de volgende twee generaties een betere toekomst kunnen geven. Je moet ook veel willen praten en overleggen, samen problemen oplossen. Over je ego heenstappen. Dat past naar mijn ervaring vrouwen beter dan mannen.’

ROBERT REIJNS

TABOULÉ ZOEKT CATERINGKLUSSEN, ZOALS LUNCHOPDRACHTEN, BIJ BEDRIJVEN OVERDAG. INFORMATIE: INFO@TABOULECOOPERATIE.NL OF 06 40 40 00 29.

Op retraite in Hierden

Wie gaat mee op retraite bij de Norbertijnen in het Gelderse Hierden? Deelnemers doen mee met de gebeden en vieringen van de paters, maar houden daarnaast een eigen bezinningsprogramma en maaltijden. Overnachting in gastenverblijf ‘De Boerderij’. Voorbereidingsbijeenkomst op 12 juni. Organisatie: parochie De Vier Evangelisten.

VRIJ, 21 JUNI T/M ZO, 23 JUNI.
INFO, OPGAVE (UITERLIJK 31/5): CPS@P4EV.NL.

Kariboe Bibi geeft kracht

Afrikaanse vrouwen ontdekken hun rechten

INTERVIEW In Kariboe Bibi luchten Haagse Afrikaanse vrouwen hun hart en verzetten ze de zinnen. Op deze ontmoetingsplek leren ze dat ze voor zichzelf mogen opkomen.

‘KARIBOE BIBI’, SWAHILI VOOR ‘welkom vrouw’, is een plek in buurt-en-kerkhuis De Oase (Laak) waar Afrikaanse vrouwen elkaar ontmoeten en bijstaan. Dat blijft hard nodig, vertelt coördinator Lerina Kwamba: ‘Veel vrouwen hebben het nodige meegemaakt. Ze zijn slachtoffer van mensenhandel, hebben te maken met slopende asielprocedures, zijn ver van hun familie. Probeer dan maar eens in beterschap te geloven.’ In Kariboe Bibi luchten ze hun hart en verzetten ze de zinnen met gespreksbijeenkomsten, uitstapjes, dansworkshops, noem maar op. Maar het is voor een groot deel moeilijk om te aarden: ‘Velen van hen spreken niet goed Nederlands, ze missen de geschikte opleiding voor een baan of leven in armoede. Daarom geven we ook voorlichting over taalonderwijs, de gezondheidszorg en sociale rechten.’

Aanrecht

Kariboe Bibi is zo’n tien jaar geleden ontstaan om vrouwen bewuster te maken van hun rechten en om ze de kracht te geven thuis daarvoor op te komen. ‘Vrouwen die hier net wonen, zijn ingesteld op de Afrikaanse

Lerina Kwamba van Kariboe Bibi. Foto van haar facebookpagina.

gewoonte dat de man bepaalt wat de vrouw doet. En dat komt neer op: het huishouden doen en voor kinderen zorgen. Toen Kariboe Bibi ontstond,

bouwden we relaties op met Afrikaanse kerken, waar vrouwen met dezelfde taal en cultuur elkaar ontmoeten. De pastor heeft er moreel gezag. Als

vrouwen tien jaar geleden opvattingen over seksualiteit bij de pastor ter discussie stelden, ging hij daar vaak totaal niet op in. Onderwerpen als voorbehoedsmiddelen en soa’s waren taboe, het fenomeen ‘misbruik’ werd afgedaan als onzin. Dat een vrouw zich, na een dag hard werken, in haar uppie moest uitsloven voor het aanrecht of aan het kinderbed, hoorde nou eenmaal zo. We hebben dit soort

Er zijn inmiddels vaders die zelf hun baby verschonen

kwesties uitgebreid met mannen besproken. Nog steeds voelen te weinig mannen zich geroepen om hun mentaliteit te veranderen, maar ik merk wel dat sommige vaders nu zelf hun baby verschonen of een wasje draaien.’

Lerina Kwamba merkt dat vrouwen die hier al een tijdje wonen, hun vrijheid met succes bevochten hebben. Ze worden zelfstandiger en mondiger. Het vinden van een ‘Nederlandse baan’ blijft wel vaak lastig. Sommigen zetten daarom een goede doelenstichting voor hun thuisland op. En geven, als krachtige rolmodellen, vrouwen ver weg een steuntje in de rug.

ROBERT REIJNS

Mien van Bree

Wilhelmina Elizabeth van Bree werd in 1915 geboren als een van de vijf kinderen in een Loosduins tuindersgezin. Als jong meisje stapte ze op de racefiets, aangemoedigd door wielrelegende Piet Moeskops. Dat wielrennen in die tijd als ongepast werd beschouwd voor jongedames, hield haar niet bezig. Van Bree richtte begin jaren dertig zelfs een dameswielrenclub op, toen ze het achterna racen van stadsbussen zat was. De tuindersdochter had het niet makkelijk bij haar geliefde hardfietserij. Wedstrijdfietsen voor vrouwen was in Nederland niet toegestaan, dus reed Mien van Bree voor dag en dauw naar België, om daar ’s middags te kunnen koersen. Die houding leverde haar twee Europese en twee wereldtitels op, totdat de Tweede Wereldoorlog een einde aan haar wielrencarrière maakte. In het dagelijks leven was Van Bree verpleegster in de psychiatrie en verzorgde ze haar ouders tot hun dood.

AGENDA: MEI/JUNI

Kerkadressen zie pg. 6.
Tips naar
redactie@kerkdenhaag.nl
of kerkdenhaag.nl
Meer Agenda zie website.

MEI

Herdenking

Oecumenische dienst ter herinnering aan de slachtoffers van WO II. Hierna kranslegging bij het monument.
Za. 4, 19:30 u. ■ kerk Maria van Eik en Duinen

'Petrus Vertelt'

Axel Wicke vertelt voor de microfoon een verhaal uit zijn leven. Org. Tijdschrift Petrus en PKN.

Di. 7, 20 u. ■ Bethel

Film

Kijken naar *Incendies* (2010). Simon en Jeanne ontdekken een nieuwe broer en levende vader. Met nagesprek. Org. Houtrustkerk en buurt-kerkhuis Bethel.

Vr. 10, 20 u. ■ Bethel

Concert

Met piano (Bert Mooiman), bariton (Patrick Pranger) en sopraan (Sonja Volten).
Za. 11, 16-17:30 u. ■ Nieuwe Badkapel

Mattheüs

Samen het Evangelie van Mattheüs lezen en bespreken, met Johannes Pio (broeders Sint Jan).

Di. 14, 21, 28; 19:30-21:30 u. ■ Johanneszaal, Oude Molstraat 37

Aan de haven

Gospelliederen meezingen met Black Gospel Groep G-roots. Met kraampjes van verschillende kerken.

Zo. 16, 13 uur. ■ 2de binnenhaven, Scheveningen

Praatmaal

Diner en gesprek. Thema: Europese parlementsverkiezing en de lidstaten.

Do. 16, 17:30-19:30 u. ■ Bethel, Thomas Schwenckestraat 30

Tapas

Maaltijd met ontmoeting. Iedere deelnemer neemt 10-12 hapjes mee. Opgave verplicht: 06 14 67 70 00, bettie.youngman@gmail.com.

Vr. 17, 17:30-20:30 u. ■ Nieuwe Badkapel

Kunst

Deelnemers maken met eigen materiaal in kerk Maria van Eik en Duinen een kunstwerk op za. 18 mei, 10-15 u. Expositie in de Familiekerk op zo. 9 en ma. 10 juni, 11:30-14 u.

Orgelconcert

Bert den Hertog speelt werken van o.a. Bach en Händel op twee orgels.

Za. 25, 15:30-16:15 u. ■ Oude Kerk Scheveningen

Festival

Muziek door de Leger des Heils-bands van Amsterdam en Den Haag. Kaarten: theaterdakota.nl.

Za. 25, 19 u., € 7.50 ■ Theater Dakota, Zuidlarenstraat 57

JUNI

Gospel

Koor Power People uit Mannheim (Du) zingt meertalig evangeliën, spirituals, pop en jazz.

Za. 1 juni, 19-20:15 u. ■ Duitse kerk

Moerwijk

Ontmoeting, workshops en feestjes in de tuin van de Marcuskerk. Info: facebook.com/moerwijkgeloven.

Iedere wo. 13-17 u., iedere za. 10-13 u. ■ tuin Marcuskerk

Tolstoj

Sieuwert Haverhoek vertaalt onbekende werken van Lev Tolstoj. Hij reikt gratis het nieuwe boek *De Eerste Stap* uit: een visie op de klassieke deugdenethiek, die kan dienen als 'gids voor een goed en duurzaam leven'.

Di. 4, 20 u. ■ Abdijkerk

Alain de Botton

Gespreksgroep over Religie voor atheïsten van filosoof Alain de Botton. Leiding: theoloog Martin Koster. Opgave uiterlijk 13/5: m.koster@kpnplanet.nl, 070 406 58 71.

Do. 6, 19:30 u. ■ Kritzingerstraat 110

Vintage

Kledingbeurs met rokken, broeken, t-shirts, truien, jurken en meer. Ook een collectie quiltpapjes, boeken, linten, lappen en garen. Opbrengst naar JONG, huiswerkbegeleiding voor kinderen in Transvaal.

Vr. 21, 16-19 u. ■ Duinzichtkerk

OPROEP

Wereldhuis

Het Wereldhuis biedt ontmoeting, advies en informatie aan migranten zonder verblijfsvergunning. Werkt met vrijwilligers. De organisatie zoekt een **vrijwillige sprekermedewerker**.

Taken: advies en begeleiding bieden bij hulpvragen, info geven over sociale rechten. Beschikbaar op maan- en/of donderdag, 10-14:30 u. Info: Lizebeth Melse, lmelse@stekdenhaag.nl, 0683999966. Voorkeur: sociaal-maatschappelijk/juridische achtergrond, minimaal Mbo4/Hbo-niveau.

Sportweek

De Boei90-kerk biedt aan kinderen uit (de buurt van) Wateringse Veld een gratis sportprogramma aan, van 28 t/m 30 augustus. Info over deelname: boei90.nl/sportweek, sportweek@boei90.nl.

Naar de tempel Dew Mandir

Gelovigen van de rooms-katholieke Titus Brandsmakerk en de protestantse Bergkerk wandelen vanaf het Kamperfoelieplein naar de Dew Mandir, de hindoe-tempel aan de Gaslaan. Wie gaat er mee? In de tempel is er gelegenheid voor een gesprek met hindoes over vragen rondom spiritualiteit en bezieling. Aansluitend een vegetarische maaltijd.

Zo. 16 JUNI, 15:30-19 u. INFO, OPGAVE: DUNCAN WIELZEN, 0628327571, DR.WIELZEN@P4EV.NL.

Beroemde kerk in de spotlights

De Pastoor van Arskerk, een ontwerp van Aldo van Eyck, viert dit jaar zijn vijftigste verjaardag (1969). De kerk trekt bezoekers, architecten en bouwkundestudenten vanuit de hele wereld. De kerk is open tijdens de vieringen op zondag, donderdag na de viering van 10 uur en vrijdag na de viering van 9 uur. Op zaterdag 15 juni, 21-22:30 uur, wordt de architectuur binnen en buiten benadrukt door lichtinstallaties. Aaltje Noordewierstraat 6.

Expositie in het centrum

Het Aandachtscentrum exposeert foto's van Maurits Bierman: Amerikaanse landschappen, verscheidene stadsimpressies en portretten.

Ma. 13:30-16:30, di. t/m vr. 10-16:30, za. 10:30-12:30 u. Te zien tot 17 mei. Schoolstraat 18.

VERSE THEOLOGIE

VROUWEN IN DE BIJBEL: TUSSEN ME-TOO EN EMANCIPATIE

'Me-too in boekvorm', vindt de één.

'Emancipatie *avant-la-lettre*', de ander. Vrouwen in de Bijbel – dat onderwerp roept uiteenlopende reacties op. Hoe zit dat met u? Welke verhalen en beelden komen bovendien als u daar een minuut bij stilstaat?

Zelf heb ik me zeven jaar intensief met bijbelse vrouwen beziggehouden, en dan vooral met vrouwen in het Oude Testament die meer zijn dan alleen een figuur in een verhaal. Vrouwen die met hun woorden, daden, of lichaam symbool staan voor hoe de schrijver naar het volk Israël kijkt, of naar God, of naar de relatie tussen beide. Soms levert dat romantische tafereel op, zoals in Jeremia 31:1-3. Op andere momenten zijn het verdrietige plaatjes: een weduwe, een verkracht meisje, of een moeder die om haar (gebo- ren of ongeboren) kinderen rouwt.

In nog weer andere teksten kom je best schokkende beelden tegen. Kijk bijvoorbeeld naar Ezechiël 16 en 23, waar de profeet het trouweloze gedrag van Israël met taal beschrijft die je eigenlijk alleen pornografisch kunt noemen. Om het nog erger te maken, lijkt in veel teksten het slachtoffer van seksueel geweld ook nog de schuld te krijgen. Maken Ezechiël en andere profeten zich inderdaad schuldig aan een literaire vorm van *me-too*-vergrijpen?

Ik denk toch dat hier iets anders aan de hand is. In een wereld waarin mannelijkheid centraal stond en waarin het een rake belediging was als je een tegenstander voor vrouw uitmaakte (lees Jeremia 51:30 maar eens), slaan auteurs zoals Jeremia, Ezechiël en de auteur van Klaagliederen een unieke weg in. Ze gebruiken vrouwelijke beelden om iets te vertellen over hun eigen ervaringen, en om over te brengen hoe zij naar het volk Israël kijken. Aan de ene kant geeft dat aan hoe dramatisch of zelfs traumatisch de gebeur-

tenissen in hun tijd waren – de belegering en verwoesting van Jeruzalem, het einde van het koninkrijk Juda en de ballingschap in Babylonië. Blijkbaar waren alleen beelden van rouwende of verkrachte vrouwen sterk genoeg om de schok, het verdriet en de vernedering van dat moment uit te drukken.

Maar daarmee houdt het niet op. Via de pen van Jeremia, Ezechiël en andere schrijvers hebben ervaringen van het 'zwakke geslacht' een weg gevonden in het collectieve bewustzijn van Israël. Sterker nog: ze zijn deel gaan uitmaken van het *zelfbewustzijn* van Israël, van de manier waarop Israël naar zichzelf keek. In een wereld waarin succes vooral werd gemeten in termen van militaire overwinningen, ontstond ruimte voor een ander soort 'succes'. Kijk bijvoorbeeld naar het boek Ruth, waarin niet macht maar zorg voor elkaar (zeker in die tijd iets dat vooral met vrouwen werd geassocieerd) centraal staat. Nog duidelijker wordt dit misschien in de fi-

guur van de dienaar in het boek Jesaja. Een dienaar die weliswaar mannelijk is, maar absoluut niet het soort stoere mannelijkheid uitdraagt dat toen het ideaalbeeld was. Net als veel vrouwen in de wereld van toen werd hij geminacht, en toch wordt juist in en door hem iets van God zichtbaar.

Emancipatie? Misschien. In ieder geval verrassen teksten zoals deze me steeds weer door hun vermogen van de auteurs om om te denken, om verder te kijken dan wat in hun tijd gebruikelijk was. En die uitdaging blijft actueel, hoe anders we inmiddels misschien ook tegen mannen en vrouwen aankijken.

ANNE-MAREIKE SCHOL-WETTER

ANNE-MAREIKE SCHOL-WETTER IS HOOFD BIJBELGEBRUIK BIJ HET NEDERLANDS BIJBEL GENOOTSCHAP.
MEER INFO: BIJBELGENOOTSCHAP.NL.

Kerkdenhaag.nl in een nieuw jasje

Kerkdenhaag.nl heeft een nieuwe, frisse uitstraling gekregen. De website is prettiger leesbaar, op verschillende beeldschermen. Iedereen kan via de site gemakkelijk aankondigingen op de agendapagina laten plaatsen. De contactgegevens en vieringen van alle kerken staan handig op een rijtje. Alle edities van het maandblad zijn terug te lezen.

Maar het belangrijkste: op kerkdenhaag.nl verschijnen geregeld nieuwe artikelen en aankondigingen van activiteiten. Over bijvoorbeeld 4 en 5 mei of Pinksteren in de stad.

De site is vormgegeven door Eric van den Berg van ISI Media.

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD

WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Mei/juni 2019, jaargang 22, nr. 216

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de rooms-katholieke parochie Maria Sterre der Zee.

Contact:

redactie@kerkdenhaag.nl

hoofdredactie@kerkdenhaag.nl

Tel. 06 48 94 10 47

Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Greet Kappers

Tekstredacteur: Margot C. Berends

Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Henk Baars, Rob van Essen,

Hans Hemmes, Rienk Lanooy, Marijke Witteman.

Meelezers: Irna van der Wekke.

Redactionele medewerkers: Henriëtte Boerma, Hans Hemmes (kerkdiensten), Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Matthijs Termeer (fotografie), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).

Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

KERKINDENHAAG.NL/ADVERTEREN

ADVERTEREN@KERKINDENHAAG.NL

06 12 31 30 53 (ROBERT REIJNS)

Los postabonnement:

€ 22,50 per kalenderjaar (10 nummers).

Opgave: info@kerkdenhaag.nl

Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

PERSONALIA

Vincent Wang

Vincent Wang is op 24 maart bevestigd als parochievicaris in het pastoraal team van parochie Maria Sterre der Zee. Hij woont in de Haagse Internationale Religieuze Gemeente 'HIRCOS' en is lid van de missionaire congregatie van het Goddelijk Woord (SVD). Wang heeft, na afronding van zijn studie geneeskunde in China, een jaar theologie in Beijing gestudeerd. Hij vervolgde zijn studie in Chicago (VS), waar hij in 2010 tot priester werd gewijd.

Greet Kappers vanaf nu officieel hoofdredacteur

Greet Kappers, die een paar nummers geleden werd aangekondigd als tijdelijk hoofdredacteur van *Kerk in Den Haag*, is half april benoemd tot hoofdredacteur-voor-ontbepaalde tijd. Zij kwam na een sollicitatieprocedure uit de bus als de meest geschikte kandidaat. Greet was al voortvarend aan de slag gegaan toen zij nog tijdelijk in functie was. De redactie is blij dat met haar benoeming nu een periode aanbreekt waarin zij constructief verder kan gaan met het *Kerk in Den Haag*-werk.

Brieven aan een moeder

Maria anders bekeken

Google op 'Maria van Jezus' en je stuit op de meest zoetsappige plaatjes. Vaak van mannen. Doet dat recht aan de vrouw én moeder die Maria geweest kan zijn? Dat vroeg *Kerk in Den Haag* aan lezers. Hieronder twee brieven, over en aan Maria.

MADELIEF VAN 'T WATER: 'BIJ MARIA denk ik aan dienstbaarheid en liefdevolle strijdbaarheid. Ik had haar graag gekend, want ik denk dat het een pittige tante was. Dat bleek al toen ze afreisde naar haar zwangere nicht Elisabeth, die echt niet naast de deur woonde. Al was Maria op een ezel geklommen – een zwangere vrouw die zo'n reis onderneemt getuigt van een zekere onverschrokkenheid en zorgzaamheid. Vergeet niet dat het land bezet werd door Romeinen, die een totaal andere kijk op vrouwen hadden. En daar komt de tweede aanwijzing voor haar pit: in huize Jozef werd door moederlief een geweldloos verzet tegen die Romeinen onderricht. Zowel die oudste Jehosua (Jezus) als zijn jongere broertjes Jaakov (Jacobus), Yussuf (Jozef), Juda (Judas) en Shimeon (Simon) speelden binnen de kring van de apostelen een stevige rol.

Maria had beslist veel te verduren. Het zal je als moeder maar gebeuren dat je oudste zoon (dan pas 7) op de eerste bedevaart naar Jeruzalem schijnt krijgt aan de hele groep en wegglipt om in de synagoge rustig met schriftgeleerden te debatteren. Toen mama – hoe bezorgd moest ze geweest zijn? – hem eenmaal vond, kreeg ze ook nog eens te horen: "Maar je wist toch wel dat ik bij mijn vader (God) moest blijven?" Maria bewaarde alles in haar hart, gaf de gebeurtenissen

van haar bijzondere zoon een plek...het zal pijn gedaan hebben.'

Wat vind jij?

Teresa van der Lubbe schreef Maria een brief. Een gedeelte daaruit: 'Lieve Maria...Ik praat van nature al veel met jou, maar wie ben je nou eigenlijk echt? Je bent de moeder van Jezus, en voor die rol heb ik veel bewondering en respect. Als ik in haar schoenen zou hebben gestaan, zou ik heel wat minder geloof gehad hebben. Maar hoeveel keus had je eigenlijk voor twijfels, en hoeveel ruimte in je hoofd voor tegengeluiden? Die vraag houdt me altijd bezig. Jij was immers zonder zonde geboren. Kun je dan wel begrijpen hoe ik mij voel, als ik ergens moeite mee heb of twijfel?'

En dan je moederliefde. Mij is altijd verteld dat we het beeld van onze ouders projecteren op ons beeld van vader God en moeder Maria. Dat maakt het nog lastiger voor mij, want mijn ouders zijn verre van God en ook niet zondeloos. Kan ik mij dan wel in je verplaatsen, en door jou geïnspireerd raken, zoals je zou willen? De Kerk en heiligen worden als voorbeelden genoemd, maar de gebreken van pastorale en bestuurlijke krachten hebben mijn relatie met het instituut danig beschadigd en in veel heiligen – kloosterstichters, bekeerders, of totaal onbekenden –

FOTOGRAFIE: MARIAN KAPPELS

'Maria, begrijp je wel hoe ik mij voel?'

zie ik geen voorbeelden. Gelukkig zijn sommige heiligen vragenstellers en doeners, daar kan ik wat mee. Maar de kerk is toch geen keuzemenu? Ik wil deel zijn van een eerlijke gemeenschap. Maria, wat vind jij daar van? Ik word dit jaar dertig. De laatste tijd ben ik

bezig met hoe ik mijzelf zie, ook als kind van God. En welke rol daar bij hoort. Ik hoop dat jij op de een of andere manier in mijn zoektocht een rol gaat of blijft spelen. Liefs.'

MEER EN LANGERE BRIEVEN: KERKINDENHAAG.NL

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN. OPNAMES EN AGENDA OPTREDENS: KERKINDENHAAG.NL

Mysterie

Ik heb zowaar een vrouw ontrafeld die ik voor dit doel had gestrikt. Ik heb heel fijn met haar getafeld en met een vorkje doorgeprikt.

Zo kwam er op dit raadselachtig wezen een antwoord, dus ik ben verrukt! Ik werd de hemel in geprezen; dit was zelfs Einstein niet gelukt.

Het was er weliswaar maar eentje, ze staat niet voor dé vrouw centraal, want het betreft een buitenbeentje. Toch was dit best wel geniaal.

Maar vraag mij niet om u te gidsen door de gedachten van een vrouw. Eer weet men een atoom te splitsen dan dat men haar doorgrondt zou.

Mariska Veres

Het was een passie voor muziek, die Mariska Veres al op vijftienjarige leeftijd tot een loopbaan als zangeres en toetsenist aanzette. De Haagse, dochter van een Hongaarse violist en orkestleider, brak in 1962 door met winst in een talentenjacht. Daarna ontrolde zich in sneltreinvaart een succesvol artiestenbestaan. Veres zong in het Nederlands en Engels in talloze bandjes en bands, met als hoogtepunt Shocking Blue. Met deze groep behaalde ze van eind jaren zestig tot midden jaren zeventig wereldwijd triomfen, de bekendste hit was *Venus*. Maar Shocking Blue hield het toeren niet vol, ondanks Veres' voorliefde voor hotels. Ze was later nog actief in jazz en hardrock, voordat ze met 'haar' band een succesvolle comeback maakte. Op 59-jarige leeftijd stierf Mariska Veres aan galblaaskanker, een ziekte die zich drie weken voor haar dood openbaarde.

Tamarah Benima over jodendom

Rabbin Tamarah Benima (68) houdt een lezing over het jodendom. Ze leefde lange tijd een seculier leven, maar keerde via de mystiek en het soefisme terug naar de joodse praktijk. Eerder vertelde ze in de *Volkskrant*: 'Voor de meeste joden is religie niet relevant. Dat is al twee eeuwen zo. Driekwart van de leden van mijn gemeente kijkt je glazig aan als je vraagt of God bestaat. Dan antwoorden ze: "Dat weet ik niet." Het joodse volk is één van de eerste volkeren die seculariseerden. Je hoort bij het joodse volk door geboorte. Er zijn atheïstische joden of gelovige joden. Dat is anders dan bij het

christendom, waar je christen bent op basis van een geloofs-overtuiging. Ik zie geen jongeren in de sjoel tussen de 15 en 35 jaar. Kinderen vieren op hun 12de of 13de hun bar of bat mitswa nog in de sjoel. Ze komen pas terug als zij kinderen krijgen, en hun zoon willen laten besnijden of joodse les voor de kinderen willen. Tenzij ze gemengd trouwen, want dan zijn we de meesten toch kwijt. We zijn als joden tegenwoordig kwetsbaar. Dat Europa steeds meer antisemitisch geherenspoelde migranten ontvangt, maakt de angst onder gelovige joden groter.'

WOE. 29 MEI. 20 U. € 5. MARANATHAKERK, 2E SWEELINCKSTRAAT 156.

IN-DRUK

MIJN BESTE MANNEN ZIJN VROUWEN', zei William Booth, de stichter van het Leger des Heils. Hij had de Bijbel beter begrepen dan de eindeloze stoot van kerkvaders en godgeleerden die altaar en kansel voor de helft van de mensheid taboe verklaarden. In dat patriarchale boek zijn het de vrouwen die geschiedenis maken! Het nageslacht van Eva zal de slang de kop vermorzelen. Dankzij de vroedvrouwen in Egypte overleven de Egyptische jongetjes. Mozes dankt zijn leven aan zijn zus en de dochter van de Farao. Rachab kiest de kant van Israël, zodat Israël het land van belofte in kan trekken. Maria geeft de engel haar fiat, zodat zij draagster wordt van de Belofde. Het zijn vrouwen die op de Paasmorgen als de eerste apostelen de verrijzenis verkondigen.

William Booth had inderdaad een punt. De 'bijbelse' mannen – en zij niet alleen – laten het steeds weer afweten: Adam, Abraham, Jakob, Pilatus, Petrus, ze stuntelen wat af. Gelukkig zijn er vrouwen en heeft de Eeuwige veel geduld.

EMANCIPATIE VAN STUNTELAARS?

In mijn leven waren het ook twee Amsterdamse evangelistes die mij hielpen de grens van ongehoofd naar geloof over te gaan. Als predikant in de grote steden mocht ik zo'n achttien jonge vrouwen begeleiden die, vanuit universiteit of hogeschool, een praktische stage in de gemeente deden. Dat was voor de gemeente, en voor mij, steeds weer verrijkend. Hun preken waren meestal 'aardser' en doorleefder dan die van de

manlijke stagiairs. Hun werden soms zaken toevertrouwd, die men mij niet durfde/wilde vertellen. Weldadig vond ik dat zij mij soms vriendelijk, doch gedecideerd, bij mijn blinde plekken durfden te bepalen. Een vrouwelijk gemeentelid voegde mij na een minder geslaagde preek, tijdens de koffie toe: 'U hebt mijn zondag wel goed verpest!'

Zonder vrouwen zou ik nergens zijn. Afkomstig uit een gebroken gezin, was mijn moeder mijn rots in de branding. Een rode vrouw die zich dapper door het leven sloeg. Trouwens, in de jaren vijftig waren vrouwen in de arbeidersbuurten geen suffe sloofjes. Manlief overhandigde zijn loonzakje op zaterdag en kreeg dan van moeder de vrouw een rijksdaalder 'voor tabak'. Toen ik predikant werd in Amsterdam-Oost bestond het merendeel van mijn kerkenraad uit vrouwen. Mij viel dat niet eens op. In de verpleging, waar ik daarvoor werkte, was het merendeel van de collega's vrouw. Hun aanwezigheid

fleurde een afdeling altijd op.

Kerk- en buurtwerk en werk onder jeugdige gedetineerden – een Kampense theologe hielp onze diaconie in dit onbekende veld op weg. Toen ze wegging solliciteerde weer zo'n jonge, zelfbewuste vrouw. Inmiddels had men in de 'hogere kerkelijke regionen' en in de politiek ontdekt dat vrouwen meer kansen moeten krijgen. Dat vond de sollicitante ook. Zij vroeg: 'Wat doet deze gemeente aan bewustwording van vrouwen?' Ik keek haar vol onbegrip aan. Wat werd er eigenlijk, van pastoraat tot poen, niét door vrouwen gedaan bij ons? Het overtuigde de bevlogene emancipatiewerker niet. Voor het bewust maken van mannen, opdat het kader wat evenwichtiger zou worden, voelde ze niet. En zo bleven die mannen stuntelaars.

Gelukkig is de genade wel evenwichtig verdeeld over mannen en vrouwen.

ROB VAN ESSEN